

## MÜSLÜMAN, ÇAĞINI YAŞAYANDIR

Muharrem BALCI, 16 Temmuz 2026

### ÖZET

*“Asra yemin olsun ki insan gerçekten ziyan içindedir.”*  
(Asr Sûresi, 103/1-2)

İnsanlık, uzun tarihinin en büyük imkânlarına ve aynı zamanda en büyük yalnızlıklarına ulaşmış bulunmaktadır. Daha hızlı ulaşıyor fakat daha geç tanışıyor. Daha çok konuşuyor fakat daha az anlaşıyor. Daha fazla üretiyor fakat daha az paylaşıyor. Daha çok tüketiyor fakat daha az huzur buluyor.

İnsanlık, bugün bilgi çağında yaşarken hikmet çağından habersizdir. İletişim çağındadır fakat ilişki/iletişim fakiridir. Özgürlükten söz eder fakat bağımlılıkları her geçen gün artmaktadır. Modern insan göğe yükselirken, iç dünyasındaki derin boşluklarla teknik imkânsızlıkların değil, anlam kaybının krizini yaşamaktadır. Belki de çağımızın en önemli sorusu şudur: *İnsan, sahip olduğu güç karşısında (güçle birlikte) insan kalabilecek midir?* Bu soruya biz “*insanlık sınırı*” adını veriyoruz. Müslüman için çağını yaşamak, bu meselenin ortasında yer almak demektir. Çünkü Müslüman, çağından kaçan değil çağına şahitlik eden insandır.

İslâm, insanı, tarihin ve hayatın dışına çıkaran bir inziva dini değil, yaşadığı çağın sorunlarına karşı sorumluluk yükleyen bir hayat nizamıdır. “Müslüman, çağını yaşayandır” sözü, çağa teslim olmayı değil çağı anlamayı, sorunlarını kavramayı ve vahyin ilkeleri doğrultusunda ona şahitlik etmeyi, geçmişin mirasını korurken, bugünün dünyasını doğru okumayı, çağın getirdiği sorunlara İslâmî ahlâk ve bilgelikle çözümler üretmeyi, ezcümle aktif bir duruşu temsil eder. Bu söz, İslâm’ın hayattan kopuk bir din değil, insanın yaşadığı zamanı vahyin ilkeleriyle anlamlandırma ve dönüştürme sorumluluğu taşıyan bir hayat nizamı olduğunu anlatırken, çağa teslim olmayı değil çağını tanımayı, sorunlarını kavramayı ve vahyin rehberliğiyle çağına söz söylemeyi ifade eder. Bu yaklaşım, zamana ayak uydurmaktan öte, zamana değer katmayı ve dönüştürücü bir rol üstlenmeyi vurgular.

Bu önerme, çağın nabzını tutmak, problemlere çözüm üretmek, değişime karşı ilkeli durmak, Peygamber’i örnek almak gibi birkaç temel unsurdan oluşmaktadır. Buradan da anlaşılacağı gibi bu bakış açısı, dünyadan el etek çekmek yerine hayatın merkezinde aktif, üretken ve faydalı bir Müslüman kimliği çizer.

Bu makale, Kur'an perspektifinde zaman ve insan ilişkisini, "ibnü'l-vakt" kavramını, modern çağın köleleştirme mekanizmalarını, insanlık krizini ve umut düşüncesini ele alarak Müslüman'ın çağ içindeki sorumluluğunu incelemektedir.

Bu makale, son dönemde geliştirdiğimiz "İnsanlık Sınırı", "Modern Kölelik", "Umut Allah'ın Nimetlerindendir", "Herkes Kendine Yakışanı Yapar" ve "İletişim" yazılarımızın bir sentezi mahiyetindedir. Bu yönüyle önceki çalışmalarımızdan beslenen, onları daha üst bir fikrî çatı altında birleştiren bir çalışma niteliğindedir. Zira makalenin ulaşmak istediği gençlik kitlesinin, buradaki kavramsal çözümlemelere ve iman-amel bütünlüğünde bir şahitliğe ihtiyacı olduğu gözlemlenmektedir.

**Anahtar Kelimeler:** Zaman, Müslüman, çağ, şahitlik, ibnü'l-vakt, insanlık sınırı, modern kölelik, farz-ı kifâye, umut.

## GİRİŞ

Her çağ kendi insanını üretmektedir. İnsan, zamanın içinde yaşayan bir varlıktır. Her birey bir zamanda doğar ancak herkes yaşadığı zamanı anlayamaz. Zamanın içinde bulunmak başka, zamanı yaşamak başka bir şeydir. Müslüman, yaşadığı çağın sadece tanığı değil, aynı zamanda onun sorumluluğunu taşıyan kişidir. Bu sebeple "Müslüman, çağını yaşayandır" sözü, İslâm'ın hayattan kopuk bir inziva dini olmadığını, aksine insanı zamanın merkezine yerleştiren bir sorumluluk çağrısı olduğunu ifade eder.

Her çağın kendine özgü sorunları, imkânları, krizleri ve sınamaları vardır. İnsan, içinde yaşadığı zamanın çocuğudur ancak Müslüman, yalnızca zamanının ürünü değildir. Buradaki "çağını yaşamak", zamana teslim olmak değil zamanı okumak, anlamak ve ilahî ölçüler doğrultusunda dönüştürmeye çalışmaktır.

"Müslüman, çağını yaşayandır" sözü, çoğu zaman "çağa uymak" şeklinde yanlış anlaşılmaktadır. Kimileri bunu çağın değerlerine teslim olmak, modaya uymak veya hâkim kültürün akıntısına kapılmak şeklinde yorumlamaktadır. Oysa burada kastedilen, çağa teslim olmak değil tanımak, sorunlarını kavramak ve vahyin rehberliğiyle ona çözüm üretebilmektir.

## Tek Başına Ümmet

Kur'an-ı Kerim'de, Nahl Suresi 120. ayette Hz. İbrahim için "Tek Başına Ümmet" ifadesi kullanılmaktadır. Tek başına ümmet, bütün bir ümmetin (toplumun) sahip olması

gereken imanı, ahlâkı ve önderlik vasıflarını temsil eden, hak dine bağlı, şirke karşı duran örnek şahsiyet anlamına gelir.

Ayetin tam meali ve detayları incelendiğinde öne çıkan başlıca kavramlar şunlardır: *Tevhid İnancı*: Hz. İbrahim'in Allah'ı birleyen (*hanif*), ortak koşmayan ve O'na gönülden itaat eden yapısı vurgulanır. *Önderlik Vasfı*: Bir topluluğu peşinden sürükleyecek kadar sağlam duruşu ve hayırlı özellikleri kendisinde toplayan bir lider oluşu ifade edilir. *Kapsayıcı Anlamı*: İslami literatürde himmeti (gayreti ve ideali) bir ümmet kadar büyük olan, tek başına kalsa bile davasından vazgeçmeyen şuurlu müminler için de kullanılan bir semboldür.

Müslüman, çağının ürünü olmakla birlikte çağının mahkûmu değildir. O, yaşadığı zamanı tanımak, anlamak ve ona karşı sorumluluk üstlenmekle yükümlüdür. Müslüman için esas olan, çağın değerlerini mutlaklaştırmak değil vahyin ölçüleriyle zamanı değerlendirmek ve yaşadığı döneme şahitlik etmektir. Kur'an'ın ifadesiyle Müslüman, "insanlara (birey ve toplumlara) şahitlik eden bir ümmet"tir. Bu hali ile hem kendini hem de içinde yaşadığı Müslüman topluluğu (ümmeti) temsil ettiğinden aynı zamanda "*tek başına ümmet*"tir. Şahitlik ise hayatın dışında durmayı değil, hayatın tam merkezinde bulunmayı gerektirir.

Kur'an'ın nazil oluş süreci incelendiğinde vahyin doğrudan hayatın içine müdahil olduğu görülür. Ayetler soyut bir dünyaya değil, yaşayan insana, mevcut sorunlara ve somut olaylara hitap etmektedir. Bu nedenle Müslümanın çağını tanıması, dini bir sorumluluk olarak karşımıza çıkar. İşte burada şahitlik kavramına açıklık getirmek gerekiyor. Bu kavram ileride şahitlik başlığı altında incelenecektir.

### **Çağını Tanımayan İnsan Çağına Mahkûm Olur**

Her dönemin kendine özgü putları vardır. Bir çağda putlar taş ve ağaçtan yapılırken, başka bir çağda para, güç, tüketim, ideoloji, teknoloji veya bağımlılıklar yeni putlar hâline gelebilmektedir.

Kur'an, insanı yaşadığı gerçeklikten kopuk bir dünyaya çağırmasın. Peygamberler kendi toplumlarının diliyle gönderilmiş, onların sorularına cevap vermiş, sorunlarını çözmeye çalışmış, yaşadıkları çağın adaletsizlikleriyle mücadele etmiştir.

Hız. Nuh'un gemisi kendi çağının tufanına karşı, çağının insanına bir sesleniş ve bir kurtuluş projesiydi. Hız. Musa'nın mücadelesi kendi çağının Firavun düzenine karşıydı. Hız. İbrahim putperest toplumun zihinsel zincirlerini kırmaya çalışmıştır. Hız.

Muhammed (sav) ise cahiliyenin kabileciliği, zulmü, ekonomik sömürüsü ve ahlâkî çöküşüne karşı vahyin rehberliğinde çözümler üreterek bir medeniyet inşa etmiştir. Dolayısıyla Müslüman, yaşadığı çağın sorunlarını görmezden gelemaz.

## **KUR'AN'DA ZAMAN TASAVVURU**

Modern insan zamanı çoğu zaman saat ve takvimle ölçmektedir. Oysa Kur'an'da zaman, sadece kronolojik bir akış değil, ahlâkî ve varoluşsal bir sorumluluk alanıdır.

*Asr: Tüklenen Sermaye:* Asra yemin olsun ki insan gerçekten ziyan içindedir” (Asr, 103/1-2). Asr sûresi insanın en büyük sermayesinin zaman olduğunu ortaya koyar. Servet kaybedilebilir, makam kaybedilebilir ancak geri getirilemeyen tek sermaye zamandır. Müslüman, zamanın tüketicisi değil zamanın emanetçisidir.

*Gece ve Gündüzün Dönüşümü:* Kur'an, gece ve gündüzün dönüşümünü sürekli hatırlatır: “Gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde akıl sahipleri için ibretler vardır” (Âl-i İmrân, 3/190) Buradaki vurgu, zamanın insanı dönüştüren değil insanın kendisini hesaba çekmesini sağlayan bir imkân olduğudur.

*Tarih ve Sünnetullah:* Kur'an geçmiş toplumların kıssalarını yalnızca bilgi vermek için anlatmaz. Ad, Semûd, Firavun, Karun ve diğer örnekler, tarihin yasalarını öğretir. Böylece Müslüman geçmiş okuyarak geleceği anlamaya çalışır.

Başka bir ayette şöyle buyrulur: “Biz her peygamberi kendi kavminin diliyle gönderdik.” (İbrahim, 14/4) Buradaki “dil”, yalnızca kelimeleri değil toplumun kültürünü, düşünce biçimini ve çağın gerçekliğini de ifade eder. Peygamberler kendi çağlarının insanlarına hitap etmişlerdir. Dolayısıyla çağını anlamayan bir tebliğ dili, muhatabına ulaşmakta zorlanacaktır. Peygamberlerin tamamı kendi toplumlarının sorunlarıyla yüzleşmiş, yaşadıkları çağın hastalıklarına karşı mücadele etmişlerdir.

## **Çağa Uymak Değil, Çağa Şahitlik Etmek**

Kur'an, Müslümanları “şahit ümmet” olarak tanımlar. Şahitlik, zamanın dışında durmak değil zamanın içinde hakikati temsil etmektir.

Çağını yaşayan Müslüman, teknolojiyi tanır fakat teknolojiye kul olmaz. Ekonomiyi bilir fakat parayı ilahlaştırmaz. Bilimi takip eder fakat bilimi mutlaklaştırmaz. Siyaseti izler fakat güce tapmaz. İletişim araçlarını kullanır fakat onların esiri olmaz. Çünkü Müslümanın ölçüsü çağ değil, vahiydir. Ancak vahyin hayata taşınabilmesi için çağın

doğru okunması gerekir. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Muhammed'in ümmetinin diğer insanlara, Peygamberin de ümmetine şahitlik edeceğine dair temel ayetler, Bakara Suresi 143. Ayet ve Hac Suresi 78. Ayet'tir. Ayrıca Nisa Suresi 41. Ayet de peygamberlerin kendi ümmetlerine şahitliğini anlatır.

*Bakara Suresi 143. Ayet:* "İşte böylece, siz insanlara şahit olasınız, peygamber de size şahit olsun diye sizi aşırılıklardan uzak bir ümmet yaptık..."

*Hac Suresi 78. Ayet:* "Allah, önceki kitaplarda da Kur'an'da da sizi 'Müslümanlar' olarak isimlendirdi. Tâ ki, İslâm'a bağlılığınız hususunda Peygamber size şâhit olsun, siz de diğer insanlara şâhit olasınız..."

*Nisa Suresi 41. Ayet:* "Her ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve onların üzerine seni şahit olarak getirdiğimiz zaman nasıl olacak?"

Bu ayetler, İslam ümmetinin adil ve dengeli bir rol üstlendiğini (vasat ümmet) ve kıyamet gününde insanlığın amelleri hususunda ilahî adaleti sağlamak için şahit konumunda bulunacağını ifade eder.<sup>1</sup>

### **İbnü'l-Vakt: Zamanın Oğlu Olmak**

Tasavvuf düşüncesinde yer alan "ibnü'l-vakt" kavramı, içinde bulunulan zamanın sorumluluğunu taşımayı ifade eder. Geçmişe takılıp kalmak da geleceğin hayalleri içinde kaybolmak da insanı bugünün görevlerinden uzaklaştırır. Ancak Müslüman sadece "vaktin çocuğu" değildir. Aynı zamanda zamana yön verme sorumluluğu taşıyan kişidir. Bir başka ifadeyle, Zamanı anlamayan insan geride kalır. Zamana teslim olan insan kimliğini kaybeder. Zamanı, vahyin ışığında yorumlayan insan ise şahitlik görevini yerine getirir.

İmam Kuşeyrî, vaktin insanın en değerli sermayesi olduğunu belirtir.<sup>2</sup> Sûfîler, geçmişin pişmanlıkları ile geleceğin kaygıları arasında kaybolmak yerine mevcut anın sorumluluğunu üstlenmeyi öğütlemişlerdir. Ancak Müslümanın görevi yalnızca "vaktin oğlu" olmak değildir. O aynı zamanda zamanı dönüştürme sorumluluğunu da taşır. Çünkü vahiy, insanı, tarihin pasif nesnesi değil, aktif öznesi hâline getirir.

---

<sup>1</sup> Şahitlik. Muharrem BALCI

<sup>2</sup> Tasavvuf İlmîne Dair KUŞEYRÎ RİSALESİ, İmam KUŞEYRÎ, Haz. Süleyman ULUDAĞ, Dergâh Yay. İst. 2025.

## Her Çağın Putları ve Modern Cahiliye

İnsanlığın putları ve putperestlik biçimleri değişerek devam etmektedir. Bir zamanlar taştan yapılan putlar vardı. Bugün ise tüketim putu, şöhret putu, güç putu, teknoloji putu, konfor putu, benlik ve ego putu, bağımlılık putları vb. putlar vardır. Modern çağ, görünmez zincirler üretmektedir. İnsanlar çoğu zaman baskıyla değil, arzularıyla yönetilmektedir.

Eski köleler efendileri için çalışırdı, modern köleler ise çoğu zaman kendi bağımlılıklarını finanse etmektedir. Sigara, alkol, uyuşturucu, kumar, ekran bağımlılığı, tüketim tutkusu ve dijital bağımlılıklar yeni çağın kölelik biçimleri hâline gelmiştir. Müslüman çağını yaşarken bu yeni kölelik biçimlerini tanımak zorundadır.

Modern insan çoğu zaman baskıyla değil, arzularıyla yönetilmektedir. Bu durum yeni bir kölelik biçimi ortaya çıkarmaktadır. Eskinin kölesi efendisine bağlıydı, modern insan ise çoğu zaman kendi bağımlılıklarına bağımlıdır.<sup>3</sup> Sigara, ekran bağımlılığı, tüketim alışkanlıkları, dijital meşguliyetler ve haz kültürü bireyin iradesini kuşatmaktadır. Kur'an'ın “*hevâsını ilah edinmek*” olarak tanımladığı durum, modern insanın temel problemlerinden biri hâline gelmiştir. “*Hevasını ilah edineni gördün mü?*” (Câsiye, 45/23)

Çağımızda teknoloji, insanlık için büyük imkânlar sunmaktadır. Ancak aynı zamanda yeni bağımlılık alanları da üretmektedir.

*Dikkat Ekonomisi:* Bugün birçok dijital platform insanın zamanını ve dikkatini tüketmektedir. İnsan artık yalnızca tüketici değil, aynı zamanda tüketilen bir varlığa dönüşmüştür.

*Görünürlük Kültürü:* Değerli olmak ile görünür olmak birbirine karıştırılmaktadır. Takipçi sayıları, beğeniler ve dijital onaylar kişilik ölçüsüne dönüşebilmektedir.

*Yalnızlık Paradoksu:* İletişim araçları artmış ancak derin ilişkiler azalmıştır. Kalabalıklar içinde yalnızlaşan insan, anlam arayışını giderek daha fazla hissetmektedir.

Müslüman, çağını yaşarken bu çelişkileri görmek zorundadır. Çünkü tebliğ, çağın dilini bilmeden yapılamaz. Adâlet mücadelesi çağın sorunları anlaşılmadan verilemez. Tebliğ, Müslüman'a bir farziyet ise Müslüman, çağın dilini ve sorunlarını bilmek zorundadır.

---

<sup>3</sup> Modern Kölelik-Bağımlılık, Muharrem BALCI

## Medeniyet Sorumluluğu

İslâm sadece bireysel bir inanç sistemi değildir. Aynı zamanda adalet, merhamet ve hakkaniyet ekseninde bir medeniyet tasavvurudur. Kur'an'ın ilk nesli, kendi çağının sorunlarından kaçmadı. Kölelik vardı, mücadele ettiler. Yoksulluk vardı, paylaşmayı öğretiler. Kabilecilik vardı, kardeşliği inşa ettiler. Kadınların değersizleştirildiği bir toplum vardı, insan onurunu savundular.

Müslüman, yaşadığı toplumun sorunlarına kayıtsız kalamaz. Açlık, savaş, bağımlılık, adaletsizlik, çevre tahribatı ve insanın değersizleşmesi çağımızın büyük meseleleridir. Medeniyet sorumluluğu, sadece geçmiş medeniyetleri övmek değil bugünün yaralarını tedavi etmeye çalışmaktır.

## İNSANLIK SINIRINDA YAŞAYAN İNSAN

*“Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz;  
iyiliği emreder, kötülükten sakındırır ve Allah’a  
inanırsınız.”*  
(Âl-i İmrân, 3/110)

Her çağ kendi insanını üretir. İktisat, düşüncüyü; teknoloji, alışkanlıkları; medya, duyguları; tüketim ise hayat tarzlarını biçimlendirir. Bugün insan, tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar bilgiye sahip fakat aynı zamanda tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar kuşatılmış durumdadır. Artık savaşlar yalnızca cephelerde yapılmamaktadır. Zihinler işgal edilip, arzular yönetilmekte, ihtiyaçlar üretilip bağımlılıklar pazarlanmaktadır. İnsan tükettiğini zannederken tüketilmekte, kullandığını zannederken kullanılmaktadır.

Teknolojik ilerleme ile ahlâkî gelişme her zaman paralel değildir. Modern insan eski dönemlere göre daha hızlı iletişime, daha fazla bilgiye ulaşmakta, daha büyük üretim kapasitesine ve bilgiye sahip olmakta fakat aynı ölçüde hikmete sahip olamamaktadır. İletişim araçları çoğalmış ancak insanlar birbirinden uzaklaşmıştır. Dünya küçülmüş fakat vicdanlar daralmıştır. İnsan uzaya ulaşmış fakat komşusuna ulaşamamıştır. Modern insan artık yalnızlaşmakta, yabancılaşmakta, tüketim nesnesine dönüşmekte, vicdani duyarlılıklarını kaybedebilmektedir. İşte burada “insanlık sınırı”<sup>4</sup> ortaya çıkmaktadır.

---

<sup>4</sup> *İnsanlık Sınırı*, Muharrem BALCI

Bu nedenle bugün yeniden řu soruyu sormak zorundayız: Çağını yaşayan insan mıyız, yoksa çağın şekillendirdiğı, çağında kaybolan, çağın tükettiğı insanlar mı?

### **İnsanlık Sınırında Bir Dünya**

İnsanlık büyük bir eşikte durmaktadır. Teknoloji ilerlemekte, fakat vicdan aynı hızla gelişmemektedir. İletişim çoğalmakta fakat insanlar birbirine yabancılaşmaktadır. Üretim artmakta, fakat paylaşma azalmaktadır. Bilgi büyümekte, hikmet küçülmektedir. İnsanlığın bugün karşı karşıya bulunduğu kriz, teknik bir kriz değildir. Asıl kriz insanın insan kalma krizidir.

İnsan, kendi ürettiğı sistemlerin nesnesi hâline gelmektedir. Çalışmak için yaşayan, tüketmek için çalışan, borçlanmak için tüketen ve yeniden çalışmak zorunda kalan bir döngü içinde insan, çoğu zaman kendi ihtiyâr ve iradesini kaybetmektedir. İşte insanlık sınırı burada başlamaktadır.

İnsan teknolojik olarak ilerlerken ahlâkî olarak gerileyebilmektedir. Kur'an'ın "eşref-i mahlûkat" olma imkânı sunduğı insan, kendi elleriyle ürettiğı sistemlerin nesnesi hâline gelebilmektedir. Bilgi artarken hikmetin azalması, iletişim çoğalırken ilişkinin zayıflaması, üretimin büyürken paylaşmanın küçülmesi, modern çağın temel çelişkilerindendir.<sup>5</sup>

Çağını yaşayan Müslüman, insanlığın bu krizini fark eden kişidir. İnsanlık onuru farkındalıkla başlar.<sup>6</sup> Farkındalık olmadan sorumlulukların gereğı de anlaşılamaz ve yerine getirilemez.

### **Gençliğı Anlamak, Çağı Anlamak ve Umudu İnşâ Etmektir**

Gençlik, her çağın geleceğidir. Öncelikle belirtmek gerekir ki her nesil kendi sorularıyla ve sorunlarıyla gelir. Bu günün gençleri önceki nesilden farklı bir dünyada yaşamaktadır. Bu günün gençleri hız çağında büyüyor, dijital kuşatma altında yaşıyor, kimlik sorunlarıyla mücadele ediyor, yalnızlık ve anlamsızlık hissediyor. Dijital kültür, sosyal medya, hız, tüketim ve yalnızlık yeni kuşağın temel gerçeklikleri arasındadır. Hız kültürünün etkisiyle kimlik krizleri yaşamaktadır. Yalnızlık ve anlamsızlık duygularıyla mücadele etmektedir. Bugünün gençleri yalnız değildir, yalnızlaştırılmıştır.

---

<sup>5</sup> *İletişim İletişim İletişim*, Muharrem BALCI

<sup>6</sup> *İnsanlık Onuru Farkındalıkla Başlar*, Muharrem BALCI

Ümitsiz değildir,<sup>7</sup> çoğu zaman umutsuzluğa ikna edilmektedir. İnançsız değildir, anlam arayışı içindedir.

Gençleri yalnızca eleştirmek, geleceği eleştirmektir. Onları anlamak ise geleceğe yatırım yapmaktır. Her yeni nesil, Allah'ın insanlığa yeniden verdiği bir imkândır.

O halde gençleri geçmişin kalıplarıyla yargılamak yerine onların dünyasını anlamak gerekir. Onlara sadece geçmişin hatıraları değil, geleceğin umudu da sunulmalıdır. Kur'an şöyle buyurur: "Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyiniz." (Zümer, 39/53)

Çünkü İslâm her çağın insanına hitap eden evrensel bir çağrıdır. Çağını yaşayan Müslüman, gençlerin sorularını küçümsemez, onların dilini öğrenir, kaygılarını anlar ve umutlarını besler. Onları geçmiş yüzyılların diliyle anlamaya çalışmak çoğu zaman yetersiz kalmaktadır.

Gençlerin soruları değişmiştir. Kimlik nedir? Özgürlük nedir? Hayatın anlamı nedir? Neden inanmalıyım? Neden umut etmeliyim? Müslüman, gençlere yalnızca geçmişin cevaplarını değil bugünün sorularına da vahyin ışığında cevaplar sunabilmelidir. Çünkü tebliğ, insanın bulunduğu yere ulaşabilmektir. Belki de bu nedenle gençlere bakarken, "Bu gelen bir... ve birr" diyebilmek gerekir.

Bir imkân... Bir umut... Bir emanet... Bir diriliş ihtimali...

Müslüman, gençlikten korkan değil gençliğe güvenen insandır.<sup>8</sup>

### **Umut: Allah'ın Rahmetine Güvenmek**

Her çağın karamsarlıkları vardır. Savaşlar, bağımlılıklar, yalnızlık, tüketim kültürü ve ahlâkî çözümler, insanı umutsuzluğa sürükleyebilir. Çağımızın en büyük yoksulluğu umut yoksulluğudur. İnsanlar imkânsızlıktan çok anlamsızlıktan yorulmaktadır. Kur'an ise umudu, imanın ayrılmaz bir parçası hâline getirir. "Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyiniz." (Zümer, 39/53)

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın kulları için umut sadece bir duygu ve pasif bir bekleyiş değil sorumlulukla birleşen bir güven duygusu, bir iman biçimidir. Umut, Allah'ın hikmetinin şartlardan daha büyük olduğuna inanmaktır. Umut, geleceğin, Allah'ın kudretinden bağımsız olmadığına inanmaktır.<sup>9</sup> Bu nedenle Müslüman, karanlığı görür

---

<sup>7</sup> *Umut Allah'ın Nimetlerindendir*, Muharrem BALCI

<sup>8</sup> *Politik Toplum, Politik Gençlik*, Muharrem BALCI

<sup>9</sup> *Umut Allah'ın Nimetlerindendir*, Muharrem BALCI, a.g.m.

ama karanlığa teslim olmaz. Kötülüğü fark eder ama iyilik üretmekten vazgeçmez. Çağın krizlerini bilir ama insanlıktan umudunu kesmez. Çünkü kötülükleri tamamen ortadan kaldıramasa da iyilikleri çoğaltabilir. (Sezai Karakoç)

### Şahitlik Sorumluluğu

“Böylece sizi vasat (orta, dengeli, adil) bir ümmet kıldık ki insanlar üzerine şahitler olasınız; Peygamber de sizin üzerinize şahit olsun...” (Bakara, 2/143)

Kur'an, Müslümanları, “vasat/orta ümmet” olarak tanımlar. Bu tanımlamanın amacı, insanlığa şahitlik etmeleri içindir. Şahitlik, adâleti savunmak, mazlûmun yanında olmak, yetimi görmek, bağımlılıklara karşı mücadele etmek, insanı insanlığa çağırmaktır.

Vasat ümmet, orta, dengeli ümmet, adalet ümmeti, ölçülü ve hakkaniyet sahibi toplum anlamına gelmektedir. Müfessirler burada “vasat” kelimesini çoğunlukla, **adalet, denge ve hayırlılık** anlamında açıklamışlardır.

Ayette geçen “Şüheda ale'n-nâs”, ise insanlar üzerinde şahitlik etmek, insanlığa örneklik yapmak, hakikati temsil etmek, iyiliğe ve adalete tanıklık etmek anlamlarına gelir. Dolayısıyla makalede kullandığımız, “Müslüman, insanlara şahitlik eden bir ümmettir.” ifadesi doğrudan Bakara 2/143 ayetine dayanmaktadır.

Bu şahitlik yalnızca ahirette yapılacak bir tanıklık değildir. Birçok müfessir, bunun aynı zamanda dünyadaki bir sorumluluk olduğunu belirtmiştir: Adalete şahitlik, hakka şahitlik, iyiliğe şahitlik, insanlığa örneklik, zulme karşı duruş.<sup>10</sup>

Bu bağlamda ayrıca şu ayetler de aynı düşünceyi destekler: “Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan, adaletle şahitlik eden kimseler olun” (Mâide, 5/8). “Ey iman edenler! Kendinizin, anne-babanızın ve yakınlarınızın aleyhine de olsa adaleti titizlikle ayakta tutan ve Allah için şahitlik eden kimseler olun” (Nisâ, 4/135).

Kur'an'ın ifadesiyle Müslümanlar, ‘insanlara şahitlik eden bir ümmet’ olarak görevlendirilmiştir (Bakara 2/143). Bu şahitlik, yalnızca sözle değil adaleti, merhameti ve iyiliği hayatın içinde temsil etmekle gerçekleşir. Çağını yaşayan Müslüman, yalnızca kendisini kurtarmaya çalışan kişi değil çağının yaralarına merhem olmaya çalışan insandır.

---

<sup>10</sup> *İnsanlık Sınırı*, Muharrem BALCI

## Şefaât Zinciri

İslâm dünyasının ilk kavram sözlüğü olan Ragıp el İsfahanî'nin Müfredatı'nda<sup>11</sup> “şefaât” kavramının, ahirete yönelik bir kavram değil aksine bu dünya için bir kavram olduğu belirtilir. Kelimenin kökü فَعَّ (eş-şef’); “Bir şeyi bir benzeriyle çift hâline getirmek, tekliği bozmak”tır. Buna göre şefaât, “*Ferdî olan bir kimseye, başka bir kimsenin eklenmesi; böylece onun durumunun güçlendirilmesi ve desteklenmesi*” anlamına gelir. Yani şefaât, özünde yalnız olanın yanına bir destekçinin katılmasıdır.

Râgıb, şefaatin asıl işlevini şöyle özetler: Şefaât, hak eden kimsenin derecesini yükseltmek veya cezasını hafifletmek üzere yapılan bir yardım ve duadır. Yani şefaât, keyfî değildir, sebepsiz değildir, Allah'ın koyduğu düzeni bozmaz, hak etmeyene “torpil” değildir. Şefaât, kişinin, imanına, niyetine, çabasına, Allah'ın rahmetine bağlıdır. Sırf “biri bize kefil olur” mantığıyla çalışan bir mekanizma değildir.

Şefaât, gerçek müminleri, hakikate, dirilişe, toplumsal şuur ve mücadeleye yönelten bir ilâhî ve manevî fırsattır. Şeriatî'nin ifadesiyle, şefaât, “kişinin ruhunda zayıflıkları, korkuları, cehaleti, kendi nefsine tapmayı, isyanı” öldürür; “kişiyi bilince, ihtiyâr ve irâdeye, iman ve erdeme” taşır. Başka bir deyişle şefaât, “kişinin kendini değiştirmesi, karakterini arındırması, vicdanını diriltmesi” için bir vesiledir. Niyet, bilinç, samimiyet ve çabayla anlam kazanır. Bu anlamda, “şefaâtçi” kişi ister peygamber ister ehl-i beyt, ister şehit olsun, bir kurtarıcı değil bu dünyada rehber, örnek ve bir diğer mü'mine ve inanmış topluma eklenmiş kişidir. Şeriatî, bu anlayışı, klasik “şefaât = ölüm sonrası kurtuluş aracı” ya da “çaresizlikte müracaat” anlayışına karşı bir eleştiri olarak sunar. Onun için şefaât, bir pasif kurtuluş beklentisi değil etkin bilinç, iman, mücadele ve diriliş sürecidir. Daha pratik ifadeyle, arkadan gelenin önden gidene, önden gidenin arkadan gelene eklenmesi/ulanması, amellerini birleştirmesidir. Bu yorum, geleneksel mezhep odaklı, ritüel merkezli dindarlıktan farklıdır.<sup>12</sup>

Bir ders programı çerçevesinde derslerden kazanılanları pratiğe geçirenler, hayırlı iş/salih amellerde birbirlerine yardımcı olanlar, birbirlerine kefil olanlar, bir zincirin halkaları gibi birbirine eklenir. Bu, aynı zamanda, birbirini bu dünyada hayırla anma ve birbirinin teminatı olmak anlamıdır. Birbirinden bilgi ve donanım ve güç alırlar. Bu durum onların farkındalıklarını ve insanlığa hizmet bâbından onurlarını artırır. Bu

<sup>11</sup> Ragıp El-İsfahani, MÜFREDAT *Kur'ânî* Kavramlar Sözlüğü, Pınar Yayınları, İst. 2023.

<sup>12</sup> *DİNE KARŞI DİN, Ali ŞERİATİ*, Fecr Yayınevi, Ankara 2009.

halleriyle kendi aralarında ve toplum nezdinde birbirine kefil ve şefaathçi olurlar. Böylece toplumda ihyâ ve ıslah sorumluluklarını yerine getirmiş olurlar.<sup>13</sup> İşte böylesi bir bereketli mücadeleye şefaath zinciri denebilir.

### **Fatiha Sûresi<sup>14</sup>**

Fatiha sûresi, mü'minlerin günde beş vakit namazda ve her rekâtta ayrıca günün her vaktinde diğer ibâdetlerde veya her yaptığı olumlu işin başında ve sonunda okuduğu dua makamında bir sûredir. Fatiha sûresinde, mü'minler, "iyyake na'budu ve iyyake nestain" âyetini okurken bilinçli veya bilinçsiz Allah'a iltica ederek, "biz yalnız sana ibâdet/kulluk eder, yalnız senden yardım dileriz" diye hem dua eder hem de söz verir. Bu söz verme tekil sigasıyla çoğul olarak yapılır. "Ben değil biz". Yani tüm mü'minler adına her birimiz, hepimiz için" bir söz verilir, ahidde bulunulur.<sup>15</sup> İşte bu mü'minlerin birbirine bu dünyada şefaathidir, birbirine eklemlenerek ve birbirine Allah'a kulluk için güvence vererek bir şefaath zinciri oluşturmalarıdır.

### **Müslüman'ın Çağına Karşı Sorumluluğu**

Müslüman üç şeyi birlikte taşımak zorundadır: Geçmişin hikmeti, bugünün bilgisi, geleceğin sorumluluğu. Geçmişe hapsolmak kadar köksüzleşmek de tehlikelidir. Gelenekten kopmak nasıl savrulma ise, geçmişte yaşamak da hayattan kopmaktır. O halde geçmişten geleceğe bir yolculuk projelendirerek gelecek tasavvuru oluşturmak gerekmektedir. Bunu bir süreç olarak değerlendirmek mümkündür. Bu yolculuğa, "tarihî gerçeklikten gelecek tasavvuruna, süreç işçiliği"<sup>16</sup> denebilir. Bu süreç işçiliğine geçmişle gelecek arasında yaşanan an da dahildir. Bu süreç işçiliği makale boyunca anlatılardan yola çıkılarak oluşturulmuş bir mücadele olarak düşünülmelidir.

İslâm'ın ilkeleri değişmez fakat bu ilkelerin hayata taşınma biçimleri çağlara göre yeniden düşünülür. Burada konuyu temellendirmek için dört açılıma ihtiyaç duyulmaktadır. Kur'anî temellendirme, "ibnü'l-vakt" kavramı, modern çağın sorunları ve insanlık sınırı<sup>17</sup>—modern kölelik—umut eksenleri bir araya getirildiğinde konu daha anlaşılır hale gelmektedir.

---

<sup>13</sup> *Küresel İfsad ve Islah İmkânları: Adâletin Yeniden İnşâsı*, Muharrem BALCI, f

<sup>14</sup> *Ders Kazası Olmayan İbadettir*, Muharrem BALCI

<sup>15</sup> *Ders Kazası Olmayan İbadettir*, Muharrem BALCI.

<sup>16</sup> *Neden Buradayız?* Muharrem BALCI, Orhan Seyfi GÜNER, Sezgin TUNÇ, Yasin DIVRAK Kaya KARTAL

<sup>17</sup> *İnsanlık Sınırı*, Muharrem BALCI

## Farz-ı Kifâye

Farz-ı kifayeyi anlayabilmek için öncelikle farzın ne olduğuna bakmak gerekmektedir. Farz, İslâm dininde Allah tarafından yapılması kesin ve açık bir şekilde istenen emirlerdir. Bir başka ifade ile ahkâm (hüküm) ayetleridir. Bir Müslümanın hayatındaki en temel sorumlulukları ifade eder. Farzı yerine getiren kişi büyük sevap (ödül) kazanır. Özürsüz olarak yapmayan kişi ise günah işlemiş olur ve cezayı hak eder.

Farzın şekillerine ve sorumlu olan kişiye göre iki çeşidi vardır.

*Farz-ı Ayn:* Müslüman olan her bir kişinin bireysel olarak yapması zorunlu olan farzlardır. Başkası yapsa kişi lehine sayılmaz. *Örnek:* Beş vakit namaz kılmak, oruç tutmak ve kelime-i şهادet getirmek. Burada konumuz farz-ı kifâyedir. Zira farz-ı aynlar yerine getirilmesi mutlak emirlerdir. Modern dönemde Müslümanın çağını yaşamasında karşılaşılan en büyük problem, üzerine sorumluluk almamasıdır.

*Farz-ı kifâye*, “Müslüman toplumda sivil veya resmî bir kişi yahut grup tarafından ihtiyaç duyulduğu ölçüde yerine getirilen, bu suretle toplumun sorumluluktan kurtulduğu yükümlülükler” anlamında tanımlanır. *Farz-ı kifâye*’de esas amaç, toplumsal fayda, diğer bir ifadeyle kamu yararadır

*Farz-ı kifayelerden* maksat, toplum için faydalı işleri geliştirmek, zararlı/yıkıcı işleri önlemek (*celb-i menfaat, def-i mazarrat/mefsedet*), fukahânın sık sık kullandığı başka bir tabirle kamu yararadır (*maslaha-mesâlih*).

Hız. Peygamber ve Sahabesi, kendi çağlarında Müslümanların sorunlarını çözmeye çalışmışlardır. Peygamber’in sünnetini sürdüren Müslümanlar, kendi çağlarında Kur’an öğretisine uygun biçimde yaşamak için ekonomi, hukuk, siyaset, sağlık, güvenlik, bilim, eğitim, teknoloji vb. alanlarda *farz-ı kifâye* bilincinin gerektirdiği şekilde düşünmek ve davranmak zorundadırlar.

*Farz-ı kifâye*’den olan işlerin nihai gayesi ‘*celb-i menfaat, def-i mazarrat*’ olduğuna göre bu işlevi yerine getirmek için kamu gücüne de ihtiyaç vardır. Bu nedenle farz-ı kifâye için toplum dolayısıyla devlet sorumlu kılınmıştır. Buna göre, ‘*kul hakları*’ni veya ‘*insan hakları*’ni korumak, bu hakların korunmasından sorumlu resmî ve sivil kurumlar, yasal düzenlemeler oluşturmak İslâmî bakımdan devletin ve toplumun en başta gelen görevlerindendir.<sup>18</sup>

---

<sup>18</sup> Fıkıhtaki ‘farz-ı kifâye’ zamanımızda nasıl anlaşılmalı? Mustafa ÇAĞRICI.

İslâm'daki '*farz-ı kifâye*' denilen ortak sorumluluk ilkesine göre, bir Müslüman memlekette bazı insanlar yoksulluk, hak-hukuk ihlali veya başka sebepler yüzünden sıkıntı ve acı çekiyorlarsa, diğer Müslümanların bunu önlemeleri zorunludur. Önleyecek yeterlilikte sivil veya resmî, kişisel veya kurumsal bir güç oluşturulmazsa toplumun hepsi günahkârdır.<sup>19</sup>

## EMANET BİLİNCİ

Emanet bilinci, kişinin kendisine teslim edilen her türlü değeri –makasid-ı hamse/beş maksat (canı, malı, dini, akı ve nesli)– koruma, dürüstlük ve sorumlulukla yaklaşma duygusudur. Bu bilinç, emanete ihanet etmemeyi ve her şeyi bir sorumluluk alanı olarak görmeyi gerektirir. Kulluk ve iman, Yaratıcının insana bahşettiği akıl, ihtiyâr, irade ve yaşam en büyük emanetlerdendir. Hak ve adâlet, başkasına ait bir malı veya görevi korumak, dürüstlükten taviz vermemek, bu bilincin merkezindedir. Toplumsal güven, toplumda "güvenilir (emin) insan" profilini inşa eden en önemli değerdir.

Burada girişten itibaren açıklamaya çalıştığımız kaynaklara yeniden başvurarak, konu formüle edilebilir: Asr sûresi zamanı, Bakara sûresi şahitliği, Âl-i İmrân sûresi ümmet sorumluluğunu, Zümer sûresi umudu öğretmektedir. Müslüman bu dört emaneti birlikte taşıdığı ölçüde çağını yaşamış olacaktır

Zaman emanet, gençlik emanet, insanlık emanet, vahiy emanet, dünya emanet, gelecek emanet.

## SONUÇ

Müslüman ne geçmişte yaşayan bir nostalji insanı ne de çağın önünde sürüklenen bir tüketim insanıdır. O, yaşadığı zamanı tanıyan, çağının sorunlarını gören, insanlığın acılarını hisseden ve vahyin rehberliğinde çözüm üretmeye çalışan sorumlu bir şahsiyettir. Müslüman, geçmişten hikmet alır, bugünü doğru okur ve geleceğe umut taşır.

Bugün Müslümanın görevi yalnızca dini anlatmak değil, insanı yeniden insanlığa çağırmaktır. Çünkü insanlığın sınırına gelinen yerde, vahiy insanı yeniden kendisine davet etmektedir. Müslüman, geçmişin mirasını taşır. Bu günün sorunlarını anlar, geleceğin umudunu besler ve bir *gelecek tasavvuru* oluşturur.

---

<sup>19</sup> Mustafa ÇAĞRICI, a.g.e.

Çağını yaşamayan Müslüman topluma söz söyleyemez, çağa teslim olan Müslüman ise kimliğini kaybeder. Asıl olan, çağın içinde kalarak çağa şahitlik etmektir. Çünkü Müslüman, çağının esiri değil çağına karşı sorumluluk taşıyan insandır. Bu nedenle Müslüman'ın görevi, zamanın akışı içinde sürüklenmek değil vahyin rehberliğinde zamanı anlamak, insanlığa şahitlik etmek ve çağının yaralarına merhem olmaya çalışmaktır. Asıl olan, zamanın içinde yaşarken zamana şahitlik etmek, aynı inanç ve amelde olanlarla şefaath zinciri oluşturmak, insanlığın yaralarını görmek ve vahyin rehberliğinde umut üretmektir. Çünkü Müslüman, çağının çocuğu (ibnü'l-vakt) olduğu kadar, çağına karşı sorumlu olan insandır.

Biz bu çağı seçmedik. Bu çağ bize emanet edildi. Bu insanlar bizim insanlarımızdır. Bu gençler bizim gençlerimizdir. Bu yaralar bizim yaralarımızdır. Bu yalnızlık bizim yalnızlığımızdır. Bu umut bizim umudumuzdur. Öyleyse: İnsanı savunmak... Adaleti savunmak... Merhameti büyütmek... İyiliği çoğaltmak... İnsanlığı korumak... Ve çağımıza şahitlik etmek... **Bu da bize farz oldu.**<sup>20</sup>

## KAYNAKLAR

Ali ŞERİATİ, DİNE KARŞI DİN, Fecr Yayınevi, Ankara 2009.

İMAM KUŞEYRÎ, Haz. Süleyman ULUDAĞ, *Tasavvuf İlmine Dair KUŞEYRÎ RİSALESİ*, Dergâh Yay. İst. 2025.

Muharrem BALCI, *Şahitlik*, <https://www.muharrembalci.com/siirler/mbalci/316.pdf>

Muharrem BALCI, *Umut Allah'ın Nimetlerindendir*, <https://www.muharrembalci.com/genclik/2900.pdf>

Muharrem BALCI, *Modern Kölelik-Bağımlılık*, <https://www.muharrembalci.com/hukukdunyasi/alintilar/2897.pdf>

Muharrem BALCI, *Bu da Bize Farz Oldu*, <https://www.muharrembalci.com/siirler/mbalci/317.pdf>

Muharrem BALCI, *Küresel İfsad ve Islah İmkânları: Adâletin Yeniden İnşası*, <https://www.muharrembalci.com/yayinlar/makaleler/332.pdf>

Muharrem BALCI, *Ders Kazası Olmayan İbadettir*, <https://www.muharrembalci.com/yayinlar/makaleler/2749.pdf>

---

<sup>20</sup> *Bu da Bize Farz Oldu*, Muharrem BALCI

Muharrem BALCI, Orhan Seyfi GÜNER, Sezgin TUNÇ, Yasin DIVRAK Kaya KARTAL *Neden Buradayız?* <https://www.muharrembalci.com/yayinlar/tebligler/166.pdf>

Muharrem BALCI, *İnsanlık Sınırı*, <https://www.muharrembalci.com/siirler/mbalci/315.pdf>

Muharrem BALCI, *İletişim İletişim İletişim*, <https://www.muharrembalci.com/yayinlar/makaleler/2901.pdf>

Muharrem BALCI, *İnsanlık Onuru Farkındalıkla Başlar*, <https://www.muharrembalci.com/yayinlar/makaleler/2759.pdf>

Muharrem BALCI, *Politik Toplum, Politik Gençlik*, <https://www.muharrembalci.com/yayinlar/makaleler/2802.pdf>

Mustafa ÇAĞRICI, *Fıkıhtaki ‘farz-ı kifâye’ zamanımızda nasıl anlaşılmalı?* <https://www.karar.com/yazarlar/mustafa-cagrici/fikihtaki-farz-i-kifaye-zanimizda-nasil-anlasilmali-1608389>

Ragıp EI-İSFAHANÎ, MÜFREDAT Kur’ânî Kavramlar Sözlüğü, Pınar Yayınları, İst. 2023.